

Accesul egal la educație de calitate

Abstract: *The Romanian educational system is confronted with a profound crisis which affects all strata of Romanian society. Poor access to education of the marginalized, low financing of the educational system, are just some of the challenges faced by Romanian education. A serious and far-reaching reform is needed if the present state of affairs is to change. In this respect, I am trying to examine several of these major issues with which the Romanian education system is confronted and present possible solutions.*

Keywords: *Romanian education, education reforms, education quality*

Starea de fapt

Conform studiului realizat în 2014 de către UNICEF, “România are cea mai scăzută rată a investiției în educație din Uniunea Europeană. Deși bugetul pentru educație a crescut în ultimii doi ani (2012–2013, *completarea îmi aparține*), aproape ajungând la nivelul la care se afla înainte crizei, România cheltuie doar echivalentul a 4,1% din PIB în acest sector.”² Nu doar evidenta subfinanțare a sistemului este adusă

în discuție în raport, ci și alocarea cel puțin discutabilă din prisma justiției sociale a fondurilor în măsura în care “aproximativ două treimi dintre cheltuielile publice pentru educație se îndreaptă spre cele mai înstărite două

Diana Elena NEAGA, PhD¹

Universitatea „Nicolae Titulescu”, Lector

cincimi ale societății (65,8%), comparativ cu doar 9,9% cât îi revine cincimii celei mai sărace”³, cifre rezultate și în urma tendinței de creștere a cheltuielilor bugetare pentru învățământul secundar și terțiar înregistrată începând cu anul 2005. Același studiu citează datele furnizate de INS și prezintă următoarele cifre:

- peste 6% dintre copiii de vârstă ciclului primar și gimnazial se află în afara sistemului de educație;
- 21,8% dintre persoanele de 30-34 de ani din România au studii superioare, comparativ cu media UE de 34,6%;
- 14% dintre cetățenii de etnie romă din cincimea cea mai săracă a societății nu au fost niciodată la școală (față de 1,6% dintre non-romi);
- 4,9% dintre cei mai înstăriți romi au studii superioare față de 38,5% dintre cei mai înstăriți non-romi⁴;

De asemenea, „sistemul educațional din România creează dezavantaje majore pentru persoanele cu dizabilități. Astfel, incidența neșcolarizării și a abandonului timpuriu este de șapte ori, respectiv de două ori mai mare, pentru persoanele cu dizabilități față de populația generală. Grupul cel mai dezavantajat din punct de vedere al accesului la educație este format din persoane cu dizabilități fizice, somatice sau vizuale, grave, din mediul rural”⁵

În același timp, România se confruntă cu una dintre cele mai mari rate de părăsire timpurie a școlii din Uniunea Europeană – 19,1% la nivelul anului 2015 tendința fiind de creștere, în timp ce media europeană se află în scădere și se plasează în jurul a 11 procente (conform EuroStat). Câteva grupuri sunt supuse unui risc ridicat de părăsire timpurie a școlii printre care: copii și tineri care se vor încadra în grupa de vârstă 18-24 de ani în 2020; copii și tineri din familii cu statut socioeconomic scăzut (sărace); copii și tineri din zonele rurale; și copii și tineri romi și alte grupuri marginalizate sau subreprezentate. O altă problemă aduce în discuție serviciile de îngrijire în creșe a copiilor cu vârsta 0-3 ani sunt relativ rare, numai 2% dintre copiii din această categorie fiind înscriși la creșă⁶. Cifrele arată de asemenea o scădere aproape continuă a numărului creșelor publice din România de la 358 în anul 2000, la 283 în anul 2009, dar și o scădere dramatică a numărului de grădinițe publice de la 12.831 în anul 1999, la 1.498 în 2010, situația fiind și mai delicată dacă analizăm datele pornind de la distribuția rural-urban :1.368 urban (2010), 130 rural (2010).⁷ În 2015 mai erau, la nivel național, doar 1.202 grădinițe, dintre care doar 105 funcționau în mediul rural.⁸

Un alt adevăr dur al educației din România aduce în discuție sistemul de salarizare și faptul că salariile minime ale debutanților se numără printre cele mai mici din Europa (Eurydice, 2012), situându-ne pe locul al doilea, după Letonia.

Critici

Consider că ar fi redundant să reiau aici argumentele care susțin necesitatea investiției susținute în educație, indiferent de locul și timpul la care ne-am referi. Raportul realizat de UNICEF prezintă în acest sens următoarele cifre: “Un an în plus de școală crește veniturile cu 8-9%, reduce riscul de a deveni șomer cu 8% și cel de apariție a unor probleme grave de sănătate cu 8,2%. Absolvenții de învățământ secundar superior câștigă cu 25%–31% mai mult decât cei care au terminat ciclul primar și cel gimnazial. Câștigurile obținute de persoanele care termină o facultate le depășesc cu aproape 67% pe cele ale elevilor care renunță la școală după învățământul secundar superior.”⁹ Mai mult decât atât, rolul educației este fundamental în construcția unei democrații consolidate, în care pluralismul și respectul pentru diversitate și valorile umaniste să fie principiile de bază în dezvoltarea cetății.

Chiar dacă pare ironic, educația în România rămâne unul din domeniile cele mai conservatoare și mai puțin flexibile, în ciuda nenumăratelor “reforme” aduse în discuție de-a lungul timpului. Vorbim aici de un sistem autoritar, ierarhic bazat prea mult pe:

- *cultivarea distanței dintre cadrul didactic și elev/student* ca măsură a autorității epistemice (vezi aici și managementul simbolic al spațiului în sălile de clasă, regulile de conduită formale sau informale care alimentează această distanță și care sunt asociate în mod eronat cu respectul și disciplina);

- *metode de învățare de tip memorare-reproducere* (vezi aici ponderea testelor tip grilă ca modalitate evaluare, dar și rata mare a analfabetismului funcțional – între 42 și 50% dintre români citesc, dar nu înțeleg ce citesc și nu pot folosi informațiile în viața de zi cu zi);

- *obsesia abstractizării* ca măsură a inteligenței și capacității de cunoaștere care se poate testa printr-o analiza a curriculumului (vezi aici și cercetarea Alice în țara manualelor realizată de cercetătoare și cercetători de la MoRiS și din programul de studii în Sociologie al Universității din București¹⁰);

– *dobândirea de unui volum cât mai mare de cunoștințe* indiferent de utilitatea acestora și am în vedere aici numărul mare de ore și temele aferente;

– *obsesia conectării cu piața muncii* prin specializare și ultra-specializare. Desigur studenții și elevii sunt transformați în consumatori – fie de credite necesare pentru susținerea studiilor, fie de programe univesitare, post-universitare, de formare, calificare, recalificare și conversie profesională pe tot parcursul vieții, generând astfel o formă de dependență de un sistem al certificărilor formale alimentată de lipsa unei abordări care să aducă în discuție gândirea critică (în legătură desigur și cu analfabetismul funcțional);

– *realizarea de ierarhii și topuri între profesii și domenii de activitate* (inclusiv prin politicile cu privire la bugetarea diverselor servicii și unde educația rămâne Cenușereasă, asta și în virtutea feminizării din sistem) o abordare disfuncțională ce alimentează tensiuni sociale nejustificate;

– *obsesia evaluării și standardizării*, elemente ce au un mare potențial limitativ în virtutea stimulării comportamentelor strategice ce limitează performanța. Vorbim de fapt de ceea ce literatura de specialitate numește efectele perverse ale măsurării performanței – blocarea inovației și a creativității, blocarea transferului de cunoaștere către alte entități care sunt văzute în competiție, pedepsirea performanței în instituțiile școlare de stat care reușesc un management bun al fondurilor prin scăderea alocărilor financiare orientate către acestea. Pe scurt, măsurarea performanței poate implica foarte ușor scăderea calității și a responsabilității, în paralel cu creșterea birocrăției¹¹.

Direcții de acțiune în procesul real de reformare a sistemului de educație din România

Formarea continuă a cadrelor didactice mai mult decât în domeniile în care sunt specializate și înalta profesionalizare a acestora. Responsabilitatea acestei meserii este uriașă, de aceea formarea continuă, inderdisciplinară, cu accent pe dezvoltarea abordărilor integratoare (vezi aici variabile precum genul, dar și elementele de dezvoltare durabilă, de dezvoltare comunitară și educație civică), a cadrelor didactice este esențială. Acest lucru trebuie făcut prin politici clare, centralizate, prin finanțare adecvată care să asigure astfel infrastructura necesară cultivării profesionalismului și vocației în domeniu.

Reală autonomie a cadrelor didactice în actul de învățare (dezvoltată pe baza profesionalizării) fapt ce presupune salarizare corespunzătoare, acces la baza materială necesară, normă de lucru care să permită adaptare și acces real la metode inovative de învățare, la noutățile în domeniu, dar și la comunitatea academică.

Accentuarea politicilor de alfabetizare funcțională și de dezvoltare a gândirii critice. Alfabetizarea funcțională presupune abilitatea de a produce și de a folosi informație scrisă în activitățile din viața de zi cu zi, ceea ce înseamnă mai mult decât abilitatea de bază de a citi și de a scrie; presupune dezvoltarea acestei abilități în context și este direct legată de moștenirea culturală a comunității în limba căreia se citește și se scrie; Gândirea critică presupune un proces intern de analiză și chestionare a informațiilor receptate pentru a decide dacă acestea sunt adevărate sau false. Așadar, elevii/studenții nu trebuie să fie simpli receptori ci și producători ai unui tip de cunoaștere pe care o pot susține, reproduce, în favoarea căreia sunt capabili să formuleze argumente. Unul dintre cei mai mari reformatori ai sistemului de educație din U.S.A, Dewey, critică felul în care în școli accentul cade foarte mult pe rezultate (valori, abilități, cunoștințe) și nu pe felul în care sunt produse aceste rezultate, proces în care sunt de

fapt ascunse înțelesurile. Astfel, se creează o distanță din ce în ce mai mare între cel care învață și curriculum (materii pe care le învață).

Dezvoltarea abordărilor interdisciplinare și evitarea ultra-specializării care transformă indivizii în unelte pentru piață pe termen mediu, dar și în abonați ai programelor de calificare și recalificare ce nu fac altceva decât să susțină corporațiile active în acest domeniu. Ultra-specializarea nu este o soluție pentru accesul la o piață am muncii foarte dinamică și versatilă, dimpotrivă poate reprezenta un impendiment real. Abordările holiste, intergratoare, interdisciplinare sunt soluția pentru a dezvolta de fapt capacitatea de adaptare la piața muncii prin înțelegerea complexă a fenomenelor și temelor cu care poți intra în contact într-o anumită arie de activitate.

Înlocuirea actului de predare și testare cu cel de învățare. Este cât se poate de clar faptul că în zilele noastre profesorul nu trebuie să mai fie un simplu transmițător de informații, ci are sarcina infinit mai complicată de a facilita accesul la informații de calitate și la transformarea acestora în instrumente utile vieții de zi cu zi. Așadar, accentul trebuie să fie acum pus pe proces (în sens de filtrare și utilizare a informațiilor) și nu pe finalitatea actului, în sens de evaluare a volumului de cunoștințe dobândite. Noile tehnologii permit astăzi stocarea unui volum uriaș de informații, activitățile desfășurate în diverse domenii solicită de asemenea folosirea de volume mari de date, miza devenind acum dezvoltarea abilității utiliza astfel de date.

Implementarea unor metode și tehnici de învățare bazate pe cooperare, empatie, respect pentru celălalt și mai puțin pe competiție și crearea unor ierarhii. A trăi într-o societate democratică presupune în mod fundamental cooperarea, implicarea civică, acțiuni dezvoltate pentru satisfacerea unor interese comune, respectul pentru diversitate, iar toate aceste aspecte trebuie dezvoltate în școală.

Dezvoltarea competențelor și abilităților pentru viață și mai puțin pentru dobândirea unui statut superior abstract – am în vedere aici o reformă profundă a curriculumului, mai ales a celei preuniversitare, atât din perspectiva disciplinelor cuprinse, cât și din perspectiva conținutului și modului de predare a acestora. Susțin astfel introducerea unor discipline obligatorii ca educația pentru sănătate (cu module de educație sexuală), educație pentru viața de familie și egaliată de gen, educație pentru dezvoltare personală, educație civică și pentru dezvoltare comunitară. Susțin de asemenea dezvoltarea tehnicilor de educație non-formală, bazată pe implicarea cât mai directă, susținută și critică elevilor/studentilor în procesul educativ.

Raportul UNICEF recomandă de asemenea¹²:

„Acordarea de prioritate învățământului preșcolar deoarece acesta poate avea cel mai mare impact la nivelul reducerii disparităților și creșterii calității educației. Date fiind obiectivele reale pe termen mediu cu privire la extinderea rețelei de învățământ preșcolar, precum și potențialele beneficii asociate unei astfel de investiții, programele de educație și îngrijire preșcolară trebuie să beneficieze de fonduri dedicate cărora să li se acorde prioritate maximă la alocarea bugetului național.”

„Creșterea investițiilor în învățământul primar pentru a compensa scăderea înregistrată începând cu 2001 și pentru a elimina diferența față de mediile UE. Din analizele OCDE reiese foarte clar că țările performante gestionează dimensiunea echității mai eficient decât alte țări. Școlile primare și gimnaziale au nevoie de mai multe fonduri, distribuite echitabil, pentru eliminarea inegalităților și creșterea calității educației.”

„Școlile ce cuprind și mențin în sistem elevi dezavantajați, precum cei cu dizabilități, din familiile sărace sau aparținând minorităților etnice (incurajând astfel incluziunea socială), ar trebui susținute financiar, iar mecanismul de finanțare per capita ar trebui revizuit corespunzător.”

„În ceea ce privește rezultatele școlare, accentul în învățământul primar și secundar trebuie să treacă de la elevii cei mai buni la cei mai slabi pentru a reduce disparitățile și a spori calitatea medie a educației.”

Așadar, “performanța” sistemului de educație trebuie să se traducă în:

- acces egal indiferent de clasă, rasă, etnie, orientare sexuală, mediu de rezidență etc.;
- promovarea unei cetățenii active și responsabile, cu cetățeni conștienți de drepturile și libertățile lor și implicați în guvernarea cetății;
- promovarea unui curriculum incluziv, adaptat lumii în care trăim (vezi tehnologia informației), care să pregătească tinerii pentru viață (vezi educație pentru sănătate, educație de gen, educație pentru viața de familie), dar și pentru accesul pe o piață a muncii flexibilă și volatilă;
- investiția în cadre didactice capabile să fie mentori pentru elevii și studenții care trebuie să se poată orienta mai apoi singuri într-un context în care accesul la un volum uriaș de informație este facil (alfabetizare funcțională);
- investiția în cercetare în domeniul educației care să genereze input pentru politici sustenabile, menite să crească accesul și calitatea educației.

Note

¹ Diana Elena Neaga este doctor în științe politice.

² Luminița Costache (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014, p. 9.

³ Luminița Costache (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014, p. 18.

⁴ Luminița Costache (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014, pp. 17-18.

⁵ Reuniunea Comitetului Interinstituțional pentru Acordul de Parteneriat (CIAP), *Sintezele inițiale ale proiectelor de analize socio economice elaborate până în prezent la nivelul Comitetelor Consultative*, 2012, p. 4.

⁶ Strategia privind reducerea părăsirii timpurii a școlii în România, p. 13.

⁷ Oana Băluță, Reconcilierea dintre muncă, familie și viață privată, în Oana Băluță (coord.), *Impactul crizei economice asupra femeilor*, editura Maiko, 2014, pp. 50-51.

⁸ Conform datelor furnizate de INSE, <http://statistici.insse.ro/shop/>, accesat în 30.11.2016.

⁹ Luminița Costache (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014, pp. 80-81.

¹⁰ <http://researchmaster.ro/alice/>, accesat în 30.11.2016.

¹¹ De Bruin, H., *Managing Performance in the Public Sector*. London, Routledge, 2002, pp. 17-33.

¹² Luminița Costache (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014, pp. 25-26.

Bibliografie

Băluță Oana (coord.), *Impactul crizei economice asupra femeilor*, editura Maiko, 2014.

De Bruin, H., *Managing Performance in the Public Sector*, Londra, Routledge, 2002, pp. 17-33.

Costache Luminița (coord.), *Costurile investiției insuficiente în educație în România*, UNICEF, 2014.

<http://researchmaster.ro/alice/>, accesat în 30.11.2016.

INSE, <http://statistici.insse.ro/shop/>, accesat în 30.11.2016.

Reuniunea Comitetului Interinstituțional pentru Acordul de Parteneriat (CIAP), *Sintezele inițiale ale proiectelor de analize socio-economice elaborate până în prezent la nivelul Comitetelor Consultative*, 2012.

Strategia privind reducerea părăsirii timpurii a școlii în România, 2015–2020.

